

RAPORTUL PRIVIND STAREA DEMOCRAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Democrația din Moldova,
amenințată de fraudă bancară, corupție
și neîncredere în instituțiile statului

Veaceslav IONIȚĂ

Diana ENACHI

RAPORTUL PRIVIND STAREA DEMOCRAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Democrația din Moldova,
amenințată de fraudă bancară, corupție
și neîncredere în instituțiile statului

Veaceslav IONIȚĂ

Diana ENACHI

Raportul este un produs al inițiativei „Susținerea democrației, a independenței și transparenței instituțiilor publice-cheie din Republica Moldova”. Inițiativa este implementată de Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, în parteneriat cu Institutul pentru Reforme Economice și Sociale din Slovacia (INEKO) și este susținută financiar de Programul de Asistență Oficială pentru Dezvoltare al Republicii Slovace (SlovakAid). Inițiativa are ca scop informarea publicului despre dezvoltarea democrației și independența instituțiilor-cheie ale statului, precum și îmbunătățirea transparenței și a stabilității financiare a autorităților publice locale și a întreprinderilor cu capital public din Republica Moldova.

Opiniile reflectate în prezentul raport aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale INEKO și SlovakAid.

www.viitorul.org

INEKO

Institute for Economic and Social Reforms

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și proeuropene. IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor în Republica Moldova.

Institutul pentru Reforme Economice și Sociale (INEKO) este o organizație non-guvernamentală din Slovacia, creată în sprijinul reformelor economice și sociale care au scopul de a elimina barierele din calea dezvoltării pozitive pe termen lung a economiei și a societății slovace.

Asistența oficială pentru dezvoltare oferită de Republica Slovacia reprezintă un instrument intrinsec al politicii externe a Slovaciei, care, într-o mare măsură, conturează relațiile Slovaciei cu toți beneficiarii asistenței, precum și cu organizațiile internaționale relevante. Angajându-se în procesul de îndeplinire a Obiectivelor de dezvoltare ale mileniului, Slovacia și-a asumat responsabilitatea pentru dezvoltarea globală și susține eforturile de reducere a sărăciei depuse de țările în curs de dezvoltare în vederea promovării dezvoltării durabile a acestora.

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați IDIS „Viitorul”.

Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hâncu 10/1, MD-2005, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

CUPRINS

TABEL DE ABREVIERI	4
SUMAR	5
CONTEXTUL GENERAL PRIVIND DEMOCRAȚIA	8
PARTIDELE POLITICE ÎN MOLDOVA: UNITATE PE STÂNGA, DIVERSITATE PE DREAPTA	10
METODOLOGIA CERCETĂRII.....	12
PRINCIPALELE CONSTATĂRI PRIVIND STAREA DEMOCRAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	13
Percepții generale privind democrația	13
Indicele stabilității politice în Republica Moldova	14
Calitatea democrației în Republica Moldova și țările din regiune.....	16
Analiza comparativă a stării democrației în Moldova, România, Ucraina și Rusia	19
Evoluția democrației din Republica Moldova în ultimii cinci ani	20
Rolul instituțiilor statului în promovarea democrației în Republica Moldova	23
RECOMANDĂRI PRIVIND CONSOLIDAREA DEMOCRAȚIEI	26
ANEXE	30

Tabel de abrevieri

ACUM	– Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS”
ANRE	– Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică
ANI	– Autoritatea Națională de Integritate
ANSC	– Agenția Națională pentru Soluționarea Contestațiilor
BeCDM	– Blocul electoral „Convenția Democrată din Moldova”
BePSMUE	– Blocul electoral „Partidul Socialist și Mișcarea Unitate-Единство”
BeAFPCD	– Blocul electoral „Alianța Frontului Popular Creștin Democrat”
BePMDP	– Blocul electoral „Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă”
CNA	– Centrul Național Anticorupție
CEC	– Comisia Electorală Centrală
CEDO	– Curtea Europeană privind Drepturile Omului
PCRM	– Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
PSRM	– Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
PLDM	– Partidul Liberal Democrat din Moldova
PDAM	– Partidul Democrat Agrar din Moldova
PPCD	– Partidul Popular Creștin Democrat
PDM	– Partidul Democrat din Moldova
PL	– Partidul Liberal
UE	– Uniunea Europeană

Sumar

Starea democrației din Republica Moldova a fost evaluată de Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” cu suportul Institutului pentru Reforme Economice și Sociale (INEKO), în cadrul inițiativei „Susținerea democrației, a independenței și transparenței instituțiilor publice-cheie din Republica Moldova”. Inițiativa este implementată de Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, în parteneriat cu Institutul pentru Reforme Economice și Sociale din Slovacia (INEKO) și este susținută financiar de Programul de Asistență Oficială pentru Dezvoltare al Republicii Slovace (SlovakAid). Inițiativa are ca scop informarea publicului despre dezvoltarea democrației și independența instituțiilor-cheie ale statului, precum și îmbunătățirea transparenței și a stabilității financiare a autorităților publice locale și a întreprinderilor cu capital public din Republica Moldova.

Raportul privind starea democrației are scopul de a evalua calitatea democrației din Republica Moldova în raport cu participarea politică, independența instituțiilor publice, libertăți civile, amploarea corupției etc. Statul de drept și societatea civilă sunt de neconceput în afara democrației, aceasta fiind o condiție inerentă formării, consolidării și manifestării practice a acestora. Statul de drept este un sine qua non pentru guvernarea democratică. Iar un stat de drept extrem de slab, contribuie profund la un nivel înalt de corupție.

Republica Moldova este considerată o țară aflată la frontiera unei democrații fine și neconsolidate. Manifestând unele dintre atributele unei democrații, este stabilă pe termen scurt, dar e de departe de idealul democratic. Astfel, țara noastră este plasată printre statele cu un regim de guvernare hibrid, apropiindu-se tot mai mult de caracteristicile unui stat cu regim autoritar, în care cultura politică și funcționalitatea Guvernului sunt la un nivel foarte redus. Pe plan economic, acesta paralizează investițiile, oportunitățile și concurența. Pe plan politic, instituțiile din sectorul justiției sunt deseori văzute ca instrumente pentru propriile interese. În același timp, eficiența Guvernului în Moldova este una scăzută, reprezentând o problemă omniprezentă și cronică. O provocare continuă a guvernantei democratice în Moldova este lipsa responsabilității publice. Și pentru a funcționa eficient, Guvernul trebuie să răspundă nevoilor exprimate ale cetățenilor și să devină responsabil de acțiunile sale.

După declararea independenței, primele alegeri parlamentare în Republica Moldova au fost organizate la 27 februarie 1994. De atunci și până în prezent, în țara noastră au fost organizate 9 scrutine parlamentare: șase ordinare și trei anticipate. Pe tot parcursul parlamentarismului din Republica Moldova în Parlament au accesat: 10 partide, opt blocuri electorale, trei candidați independenți și alte 20 de partide în componența unor blocuri electorale. Segmentul de stânga a fost caracterizat prin existența unui partid puternic, iar cel de dreapta, pe toată perioada analizată, a fost caracterizat de o fărâmițare excesivă. Dintre cele opt blocuri electorale care au accesat în Parlament, doar unul a fost de stânga. Dintre toate blocurile, doar blocul ACUM s-a aflat pe o perioadă scurtă de cinci luni la guvernare, restul blocurilor s-au aflat în opoziție. În cei 26 de ani de la primele alegeri parlamentare, Republica Moldova în cea mai mare parte a timpului a fost condusă de partide de stânga.

Potrivit raportului privind starea democrației, democrația este percepută diferit de către cetățeni (participanți la focus grupuri), cel mai frecvent fiind asociată cu libertatea de exprimare, o calitate mai bună

a vieții, dar și cu haosul/dezorganizarea. Similar și în cazul aprecierii calității democrației. În timp ce unii apreciază calitatea democrației la un nivel mediu (cinci din 10 p.), alții acordă calificative insuficiente democrației din țara noastră (1-4 p.). Sunt și unii participanți care apreciază starea actuală a democrației din țară cu calificativul 0 sau chiar negativ cu argumente precum: justiție selectivă, migrația masivă a populației și nivel de trai scăzut.

Majoritatea respondenților consideră că alegerile în Republica Moldova sunt libere. Privind corectitudinea organizării alegerilor, opiniile respondenților sunt împărțite. Unii consideră că alegerile sunt corecte, argumentând că au fost în comisiile electorale locale, sunt observatori naționali și internaționali care monitorizează procesul electoral. Alții, dimpotrivă, menționează că alegerile nu sunt corecte pentru că sunt utilizate diferite metode de manipulare (mass-media), corupere a alegătorilor (oferirea cadourilor electorale), șantaj/presiune (din partea angajatorilor, partidelor politice aflate la guvernare).

În ultimii 10 ani se observă o dezamăgire totală a cetățenilor față de nivelul democrației în țară. Numărul celor care sunt considerați pilonii democrației a scăzut dramatic de la media de 20-30% în anii 2005-2009 la mai puțin de 10% în ultimul deceniu. Rezultatele sondajului atestă și o corelație directă dintre numărul persoanelor care consideră că țara este guvernată în mod democratic (alegerile sunt libere și corecte, iar țara este condusă de voința poporului - Pilonii democrației) **și gradul de încredere a cetățenilor în autorități (Guvern și Parlament).** Astfel, atunci când Guvernul și Parlamentul se bucură de cea mai înaltă încredere din partea cetățenilor, numărul pilonilor democrației crește. Și, viceversa, în perioadele de criză, așa cum a fost criza provocată de fraudă bancară, încrederea în autoritățile statului a atins cota minimă istorică. Oamenii manifestă o dezamăgire totală în autorități, rata încrederii coborând la nivelul minim de 4%.

Dacă analizăm matricea stabilității politice constatăm că numărul cetățenilor care consideră că alegerile au fost libere și corecte, iar țara este condusă de voința poporului, este de doar 6,6% - unul dintre cele mai scăzute nivele din ultimii 15 ani. Un nivel mai redus a fost doar după fraudă bancară din 2014. Anume aceste persoane în sociologie sunt considerați pilonii democrației într-o societate. Totodată, este extrem de mare numărul celor nemulțumiți, care consideră că alegerile nu sunt nici libere, nici corecte, iar țara nu este condusă după voința poporului. Pondere nemulțumiților a atins cote maxime și se ridică la 81,5%, ceea ce indică o legitimitate slabă a guvernării. Prin urmare, indicele stabilității politice este de - 65,9.

Dacă analizăm rezultatele sondajului cu experții/persoanele publice, matricea stabilității politice arată o situație mai pozitivă. Astfel, numărul celor care consideră că alegerile au fost libere și corecte, iar țara este condusă de voința poporului, constituie 10,9%, comparativ cu 6,6% în cazul cetățenilor. Similar, ponderea nemulțumiților, cei care consideră că alegerile nu sunt nici libere, nici corecte, iar țara nu este condusă după voința poporului, este și în rândul experților una înaltă (60,9%), dar mai redusă comparativ cu Matricea Stabilității Politice (cetățeni). În acest caz, indicele stabilității politice constituie: - 26,1, de circa trei ori mai mic comparativ cu sondajul cu cetățenii.

În Republica Moldova, **majoritatea cetățenilor (67,6%) consideră că democrația din țară este determinată de calitatea vieții.** Oamenii fac o legătură directă dintre nivelul de trai și nivelul democrației din țară. Gradul de nemulțumire al cetățenilor față de instituțiile democratice este determinat și de nivelul scăzut al calității vieții. În același timp, 13,7% dintre cetățeni susțin că starea democrației este bună și foarte bună, iar alți 15,0% consideră că este mai degrabă bună.

Pilonii democrației: cetățeni versus experți

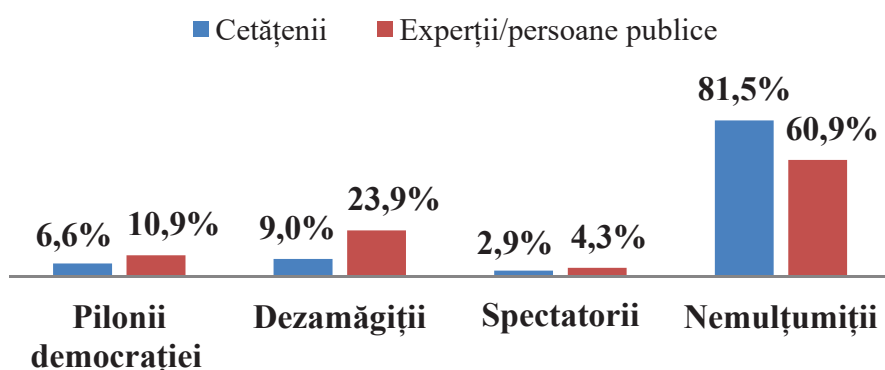

Diagrama 1. Matricea stabilității politice (cetățeni versus experți/persoane publice)

Sursa: Sondaj național cu cetățenii și sondajul cu experții/persoane publice

În cadrul sondajului cu cetățenii din diasporă, au fost identificați factorii care influențează cel mai mult calitatea democrației în Republica Moldova, și anume protejarea drepturilor omului (+1,11 p.); implicarea cetățenilor în treburile publice (+1,00 p.); calitatea ONG-urilor (+0,92 p.); libertatea mass-mediei (+0,87 p.).

La întrebarea cum este văzută democrația în Republica Moldova în comparație cu țările vecine, rezultatele arată divergențe vizibile în aprecierea stării democrației de către experți, diasporă și populație. Punctul discordiei este Federația Rusă. În timp ce experții apreciază starea democrației din Rusia extrem de prost (-2,47 p.), populația consideră că lucrurile în Rusia sunt relativ bune și nivelul democrației este mult peste cel din Moldova (+0,22 p.).

Cu toate acestea, în rândul tuturor categoriilor de respondenți, există două consensuri clare. România este unica țară din regiune, care este apreciată pozitiv la capitolul democrație de către toate grupurile interviuate. Astfel, populația a oferit un punctaj de +0,77 p., experții au fost ceva mai rezervați, oferind +0,66 p., iar diaspora a acordat cel mai mic calificativ (+0,28 p.). Un alt consens este starea democrației din Republica Moldova, pe care toate cele trei categorii de respondenți o consideră destul de proastă. Populația are cea mai rezervată opinie față de starea democrației din Moldova (-0,54 p.). Atât diaspora cât și experții consideră că democrația în Moldova este într-o stare foarte proastă, fiind devansată doar de Rusia. La acest capitol, diaspora este chiar mai categorică (-1,66p.) comparativ cu experții (-1,15 p.).

Contextul general privind democrația

Republica Moldova este un stat cu tot mai puțină democrație, țara noastră înscriindu-se în lista statelor cu un regim hibrid de guvernare și ajungând la un nou record negativ în cadrul **Indicelui Democrației 2019**¹ realizat de către The Economist. Studiul compară 60 de indicatori din cinci categorii mari – procesul electoral și pluralismul politic, funcționalitatea guvernului, participarea politică, cultura politică democratică și libertățile civile. Pentru anul 2019 Republica Moldova a fost clasificată cu un rating de 5,75, cel mai slab din istorie, în condițiile în care anul trecut țara noastră avea un rating de 5,85.

Republica Moldova este plasată printre statele considerate că au un regim de guvernare hibrid, apropiindu-se tot mai mult de caracteristicile unui stat cu regim autoritar. Astfel, țara noastră stă cel mai prost la cultura politică (4,38) și funcționalitatea guvernului (4,64).

Potrivit raportului Freedom House, „**Nations in Transit 2020**”², **Republica Moldova a înregistrat un punctaj de 3.11 la capitolul democrație**, ceea ce este cu 0.7 mai mult față de anul trecut, dar totuși mai puțin față de statele vecine, Ucraina (3.39) sau România (4.43). Țara noastră a înregistrat un progres la nivelul guvernantei democratice naționale și a luptei împotriva corupției. Cele mai mari punctaje Moldova le-a înregistrat pentru procesul electoral (4.0) și societatea civilă (4.75). Celelalte categorii cum ar fi independența presei, a sectorului justiției, guvernarea democratică locală sau națională, precum și lupta împotriva corupției aproape atinge cifra trei, ceea ce este mai puțin de jumătate pe scara progresului democratic. „Nations in Transit 2020” evaluează starea guvernării democratice în 29 de țări din Europa și Eurasia pentru perioada ianuarie – decembrie 2019. Țările au fost analizate pe o scară de la unu la șapte unde unu este cel mai mic progres atins în domeniul democrației și șapte respectiv cel mai mare. Numărul de democrații este cel mai mic din ultimii 25 de ani de când „Nations in Transit 2020” întocmește acest raport. Astfel din cele 29 de țări evaluate, 10 au fost considerate democrații, 10 regimuri hibride și nouă regimuri autoritare. În ultimul deceniu, numărul regimurilor hibride s-a triplat, în timp ce numărul democrațiilor a scăzut cu o treime.

Republica Moldova este actualmente și în „criză” de democrație, se arată într-un **raport al Centrului pentru Viitorul Democrației**³ (Centre for the Future of Democracy), din cadrul Universității Cambridge. Raportul a folosit un set de date unic, de peste 4 milioane de oameni. Acesta combină peste 25 de sondaje internaționale care acoperă 154 de țări între 1995 și 2020, cu unele date până în 1973.

La nivel regional, rezultatele **Indicelui Parteneriatului Estic 2017**⁴ atestă că Republica Moldova, alături de Georgia și Armenia, au înregistrat **o scădere în raport cu indicele democrației**. Aceasta în timp ce Ucraina și Belarus au progresat în acest context, iar Azerbaidjan nu a înregistrat nicio îmbunătățire. Indicele prezintă progresele realizate de cele șase țări ale Parteneriatului Estic în direcția unei dezvoltări democratice durabile și a integrării europene. Conform Indicelui, chiar dacă au fost

1 Democracy Index 2019

2 Nation in Transit 2020. Moldova

3 Global dissatisfaction with democracy at a record high

4 Eastern Partnership Index 2017

înregistrate îmbunătățiri ale controlului corupției, în Republica Moldova continuă a fi prezente derapaje în drepturile omului, libertatea presei, independența sistemului judiciar, dar și politicile de dezvoltare durabilă. În rezultat, țara noastră nu mai deține poziția de lider la capitolul dezvoltare democratică printre cele șase țări ale Parteneriatului Estic. La indicatorul „Apropiere”, adică măsura în care țara a implementat normele-cheie ale UE și standardele internaționale, Republica Moldova se află pe poziția a treia, după Ucraina și Armenia, care au ocupat primele două locuri. Iar la indicatorul – „Legături”, cuprinde legăturile dintre societatea civilă, antreprenori și Guvern, Republica Moldova se poziționează pe cel de-al doilea loc, urmând-o astfel pe Georgia. Conform Indicelui pentru 2015 – 2016, Republica Moldova deținea poziția de lider la ambii indicatori.

În ce privește nivelul corupției, țara noastră se situează pe locul 120, din 180 de țări, în clasamentul **Indicelui Percepției Corupției**⁵ (IPC) pentru anul 2019, lansat de Transparency International. Cu un scor de 32 de puncte, **Republica Moldova a coborât trei poziții în anul 2019**, comparativ cu 2018, atunci când se clasa pe locul 117. Indicele Percepției Corupției este evaluat la o scară de la 0 până la 100, unde „0” semnifică corupție totală, iar „100” – lipsă totală de corupție. În 2019, Republica Moldova s-a situat pe locul 120, comparativ cu Georgia care se află pe locul 44, România – 70, Armenia – 77, Ucraina – 126, Rusia – 137, Uzbekistan – 153, Turkmenistan – 165. Experții TI-Moldova consideră că pentru a susține statul democratic de drept în Republica Moldova, țările din UE și din Parteneriatul Estic trebuie să elaboreze și să adopte legi similare Actului Magnitsky, prin aplicarea restricțiilor de circulație și înghețarea activelor marilor corupți.

Iar potrivit **Barometrului Opiniei Publice 2019**⁶, 65.9% dintre respondenți consideră că, în țara noastră lucrurile merg într-o direcție greșită. Totodată, 34.8% dintre participanții la sondajul sociologic reprezentativ la nivel național susțin că sunt nu prea mulțumiți sau deloc mulțumiți de felul în care trăiesc, în timp ce 36.4% au o poziție neutră, nefiind nici mulțumiți, nici nemulțumiți. În același timp, biserica se bucură de cea mai mare încredere și de cea mai mică neîncredere. Ea este urmată la acest capitol de Primărie, Președinție, Armată și mass-media. La capitolul cea mai mică încredere în organizații pot fi menționate: Partidele Politice, Parlamentul și Guvernul, dar și Sindicatele, Justiția, Procuratura, CNA, CEC.

Nivelul de interes față de politică nu este unul foarte pronunțat. Din organele de forță din Republica Moldova, cetățenii au cea mai mare încredere în Poliția de Frontieră – peste 50%, urmată de Inspectoratul General de Poliție – circa 45%, Inspectoratul Național de Patrulare – 40% și Procuratură – circa 35%. Cea mai mare neîncredere cetățenii o au față de Inspectoratul Național de Patrulare – peste 60%. În opinia cetățenilor, autoritățile Republicii Moldova abuzează de autoritatea pe care o dețin prin intermediul agenților de aplicare a legii pentru a suprima opoziția. Astfel, 21.4% sunt de părerea că suprimarea opoziției este o practică permanentă, iar 56.7% susțin că aceasta se întâmplă cu o anumită regularitate.

De asemenea, Barometrul Opiniei Publice atestă că 17% dintre cetățeni consideră că Republica Moldova este condusă de voința poporului, 28.9% consideră că alegerile sunt libere și corecte și 16.6% consideră că situația politică este una stabilă sau foarte stabilă, în timp ce 40.7% consideră că situația politică actuală nu este deloc stabilă.

5 Corruption Perceptions Index 2019

6 Barometrul Opiniei Publice 2019

Partidele politice în Moldova: unitate pe stânga, diversitate pe dreapta

Primele alegeri parlamentare în Republica Moldova, după declararea independenței, au fost organizate la 27 februarie 1994. De atunci și până în prezent, în țara noastră au fost organizate în total nouă scrutine parlamentare: șase ordinare și trei înainte de termen (anticipate). Alegerile înainte de termen au fost provocate, de fiecare dată, de imposibilitatea alegerii Președintelui țării de către Parlament. Primele alegeri anticipate au avut loc la 25 februarie 2001, urmate de alegerile din 29 iulie 2009 și, cele din 28 noiembrie 2010 care sunt și cele mai recente alegeri anticipate.

Pe tot parcursul parlamentarismului din Republica Moldova în Parlament au accesat 10 partide, opt blocuri electorale, trei candidați independenți și alte 20 de partide în componența unor blocuri electorale. Blocurile electorale au fost o practică frecventă în primele scrutine parlamentare. Acestea au accesat în Parlament în primele patru scrutine de până în 2005. După 2005, au urmat patru scrutine parlamentare, în care nici un bloc nu a trecut pragul electoral în Parlament și se părea că epoca blocurilor electorale a rămas în istorie. Cu toate acestea, în anul 2019, după o pauză de 15 ani, am avut un nou bloc parlamentar care, cu succes, a accesat în Parlament.

Per ansamblu, toate blocurile parlamentare au avut o durată de viață scurtă, existând doar în cadrul unei cadențe parlamentare. Astfel, nici un bloc nu a reușit performanța de a supraviețui mai mult de un ciclu parlamentar. Din cele opt blocuri care au accesat în Parlament, șapte au fost create de formațiunile de dreapta și doar unul (în 1994) a fost creat de formațiuni de stânga. Segmentul de stânga a fost caracterizat prin existența unui partid puternic, iar cel de dreapta, pe toată perioada analizată, a fost caracterizat de o fărâmițare excesivă.

Partidul Comuniștilor (PCRM) este formațiunea care a fost cel mai des reprezentată în Parlament în cele șapte din nouă legislative. Anul 1994 este o excepție, deoarece era interzis prin lege și, respectiv, acesta nu a participat la scrutinul electoral. Iar, în 2019, după 22 de ani de aflare în Parlament (dintre care opt ani la guvernare), PCRM a pierdut alegerile parlamentare și nu a accesat în Parlament. PCRM deține și recordul după numărul de mandate deținute într-o singură legislatură. Astfel, în perioada anilor 2001-2005, PCRM deținea 71 de mandate din cele 101. Alte trei recorduri sunt deținute de același PCRM. Acesta este urmat de Partidul Democrat Agrar care, în legislatura 1994-1998, a deținut 56 de mandate, dispărând ulterior de pe scena politică a Republicii Moldova. PSRM ocupă poziția a opta, cu 35 de mandate în legislatura 2019.

Dintre primele opt formațiuni cu cea mai mare reprezentare parlamentară, șase poziții sunt deținute de PCRM, două – de către PDAM și PSRM (formațiuni de stânga), una de PDM (formațiune de centru-stânga cu oscilații spre centru-dreapta) și doar o singură poziție de o formațiune de dreapta (PLDM). Fărâmițarea și segmentarea excesivă a eșichierului de dreapta a determinat în tot acest parcurs lipsa unui partid puternic și longeviv pe dreapta. Dintre partidele de dreapta, cele mai longevive în Parlament au fost Partidul Liberal (PL), Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD) și Partidul Liberal

Democrat din Moldova (PLDM). Acesta din urmă a fost și cel mai mare partid de dreapta din istoria Republicii Moldova, și unicul partid de dreapta cu cea mai lungă perioadă de aflare la guvernare.

Partidul Democrat din Moldova (PDM), care este o formațiune de centru-stânga, a fost prezentă în Parlament de șase ori. De patru ori în calitate de formațiune separată, iar de două ori în cadrul unor blocuri parlamentare. În perioada în care a fost reprezentată în Parlament ca formațiune separată, PDM s-a aflat la guvernare, iar în cadrul blocurilor electorale - în opoziție. Blocul Electoral „Moldova Democrată” a fost cel mai mare bloc electoral, care în 2005 a obținut 34 de mandate parlamentare. Al doilea ca mărime a fost Blocul electoral „Partidul Socialist și Mișcarea Unitate-Единство” (BePSMUE) cu 28 mandate în 1994, fiind și unicul bloc de stânga din cele 8 existente. Pe locul trei se află două blocuri, cu câte 26 mandate fiecare, Blocul electoral „Convenția Democrată din Moldova” (BeCDM) din 1998 și Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS” din 2019.

Dintre cele opt blocuri electorale care au accesat în Parlament, doar unul a fost de stânga. Dintre toate blocurile, doar blocul ACUM s-a aflat pe o perioadă scurtă de cinci luni la guvernare, restul blocurilor s-au aflat în opoziție. În cei 26 de ani de la primele alegeri parlamentare, Republica Moldova în cea mai mare parte a timpului a fost condusă de partide de stânga. Reprezentarea în Parlament a partidelor este ilustrată în schema de mai jos.

Top 10 formațiuni cu cel mai mare număr de deputați în legislaturile parlamentare

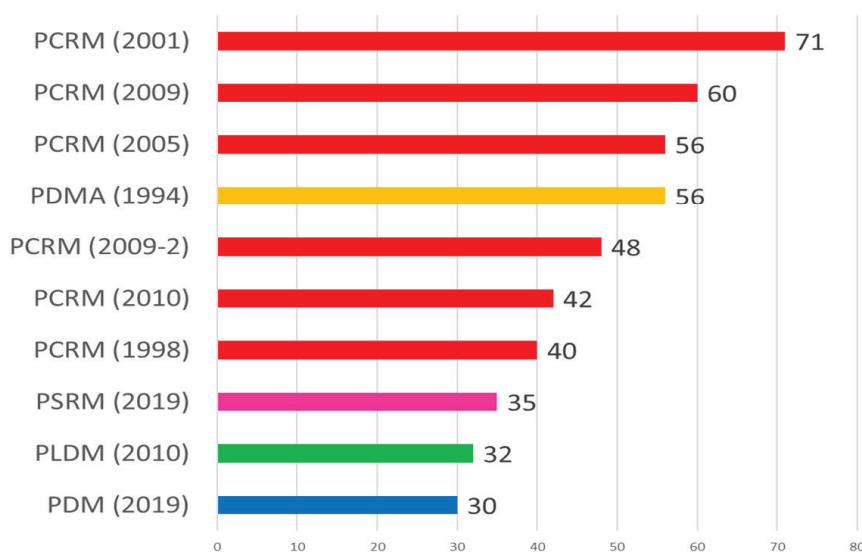

Diagrama 2. Top 10 formațiuni politice cu cel mai mare număr de deputați în Parlament

Sursa: Analiză elaborată de autori în baza datelor Comisiei Electorale Centrale

Metodologia cercetării

În scopul elaborării prezentului Raport a fost aplicată o metodologie dezvoltată în comun cu Institutul pentru Reforme Economice și Sociale din Slovacia (INEKO). Metodologia a cuprins mai multe metode și instrumente de cercetare, care au fost aplicate în **perioada ianuarie – aprilie 2020**:

Metoda de cercetare	Numărul de participanți/respondenți
Un sondaj de opinie publică reprezentativ la nivel național ⁷	1 384 persoane
Trei focus grupuri cu cetățenii desfășurate în cele trei regiuni ale țării (Centru, Nord și Sud) ⁸	28 persoane
Un sondaj cu diaspora	71 persoane
Un sondaj cu experții/persoanele publice	47 persoane
Un focus grup cu comunitatea de afaceri ⁹	40 persoane

Calificativele utilizate pentru gradul de apreciere

Calificativ	Semnificație
(-3) – (-2)	Foarte rău/Absolut deloc
(-2) – (-1)	Rău/Deloc
(-1) – (0)	Mai degrabă rău/Mai degrabă nu
(0) – (+1)	Mai degrabă bine/Mai degrabă da
(+1) – (+2)	Bine, da
(+2) – (+3)	Foarte bine/Foarte mult

⁷ Vezi Anexa 1. Structura eșantionului sondajului sociologic reprezentativ la nivel național

⁸ Vezi Anexa 2. Structura focus grupurilor cu cetățenii

⁹ Discuțiile au fost facilitate de către experții IDIS „Viitorul” în cadrul unei activități desfășurate în comun cu Institutul „Pro Vest”

Principalele constatări privind starea democrației în Republica Moldova

Percepții generale privind democrația

Democrația este percepută diferit de către participanții la focus grupuri. Totuși după modul cum este asociată democrația, avem în linii generale trei grupuri de respondenți:

- ✓ *libertate de exprimare* – preponderent persoanele cu studii superioare, persoane mai active;
- ✓ *nivel de trai/ o calitate mai bună a vieții* – cei mai mulți dintre respondenți;
- ✓ *haos, dezorganizare, distrugere* – asociată în mare parte cu situația din țară, după anii '90, perioadă în care în opinia celor intervievați au fost la guvernare partide democratice.

Pe o scară de la 1 la 10, unde 1 este – deloc democratic, iar 10 – foarte democratic, calificativele oferite democrației din Republica Moldova sunt în mare parte insuficiente (1-4), unii remarcând că ar aprecia nivelul democrației ca fiind 0 sau chiar negativ (sub 0). Unii participanți la focus grupuri au menționat că este la nivel mediu (5), oferind următoarele argumente:

- *Justiție selectivă, dosare pierdute la CEDO;*
- *Nivel de trai scăzut;*
- *Migrația populației;*
- *Corupție etc.*

Beneficiile pe care le aduce democrația, în general, ar fi: libertatea de exprimare, schimbarea guvernării prin alegeri, participarea la manifestații, proteste. Unii respondenți nu au fost de acord că în Republica Moldova oamenii pot protesta liber, menționând că aceștia sunt constrânși, fie să participe la anumite manifestații, sau dimpotrivă, sunt amenințați cu pierderea locului de muncă dacă participă. De asemenea, câțiva participanți consideră că, deși se pot exprima liber, faptul că ulterior nu se întreprinde/nu se schimbă nimic denotă lipsă de democrație și incapacitatea persoanelor de rând de a influența anumite lucruri.

În opinia participanților la focus grupuri, în țara noastră nu funcționează libertatea justiției, egalitatea în fața legii (avantajați fiind persoanele afiliate partidelor de la guvernare, cei cu relații și/ sau statut socio-economic înalt), persistența corupției în instituțiile publice, lipsa încrederii în viitor (venituri mici raportate la cheltuieli mari, lipsa locurilor de muncă, calitatea scăzută a serviciilor educaționale și medicale).

În mare parte se crede că politicienii nu acționează în interesul cetățenilor, ci mai degrabă în interesul personal sau a unor grupuri, ei doar promit în campaniile electorale că vor soluționa problemele populației. Unii participanți din regiunea Centru consideră că există totuși, politicieni (referindu-și preponderent la cei aleși de ei) care activează în interesul cetățenilor.

Majoritatea respondenților consideră că alegerile în Republica Moldova sunt libere. Privind corectitudinea organizării alegerilor, opiniile respondenților sunt împărțite. Unii consideră că alegerile sunt corecte argumentând că au fost în comisiile electorale locale, sunt observatori naționali și internaționali care monitorizează procesul electoral. Alții, dimpotrivă, au menționat că alegerile nu sunt corecte pentru că sunt utilizate diferite metode de manipulare (mass-media), corupere a alegătorilor (oferirea cadourilor electorale), șantaj/presiune (din partea angajatorilor, partidelor politice aflate la guvernare). Toleranța este asociată de mulți respondenți cu răbdarea – „suntem prea răbdători” sau cu homosexualitatea (Nord și Sud). Respondenții din regiunea Nord au insistat că li se impun anumite valori străine (europene), iar unii din regiunea Sud au menționat că nu suntem un popor tolerant cu referire la persoanele LGBT.

Oamenii de afaceri consideră că mediul de afaceri este direct influențat de starea democrației din țară: Potrivit lor, producătorii autohtoni nu sunt susținuți în Republica Moldova, statul pune piedici, iar impozitele impuse sunt prea mari. La fel, reprezentanții mediului de afaceri consideră corupția ca un efect al lipsei democrației, iar lucrurile devin mai evidente raportate la ceea ce se întâmplă în țara vecină, România. Din spusele lor, în România există un termen de trei ani în care antreprenorii nu achită anumite impozite pentru a le permite să se dezvolte, în timp ce în Republica Moldova lucrurile stau invers: antreprenorul nici nu și-a început activitatea, dar trebuie să achite anumite sume statului. Oamenii de afaceri consideră că în România datorită unei democrații mai avansate și aderării la UE, statul are grijă de oamenii de afaceri, iar la noi în țară, dimpotrivă, instituțiile statului doar pun presiuni pe mediul de afaceri¹⁰.

Indicele stabilității politice în Republica Moldova

În ultimii 10 ani se observă o dezamăgire totală a cetățenilor față de nivelul democrației în țară. Numărul celor care sunt considerați pilonii democrației a scăzut dramatic de la media de 20-30% în anii 2005-2009 la mai puțin de 10% în ultimul deceniu.

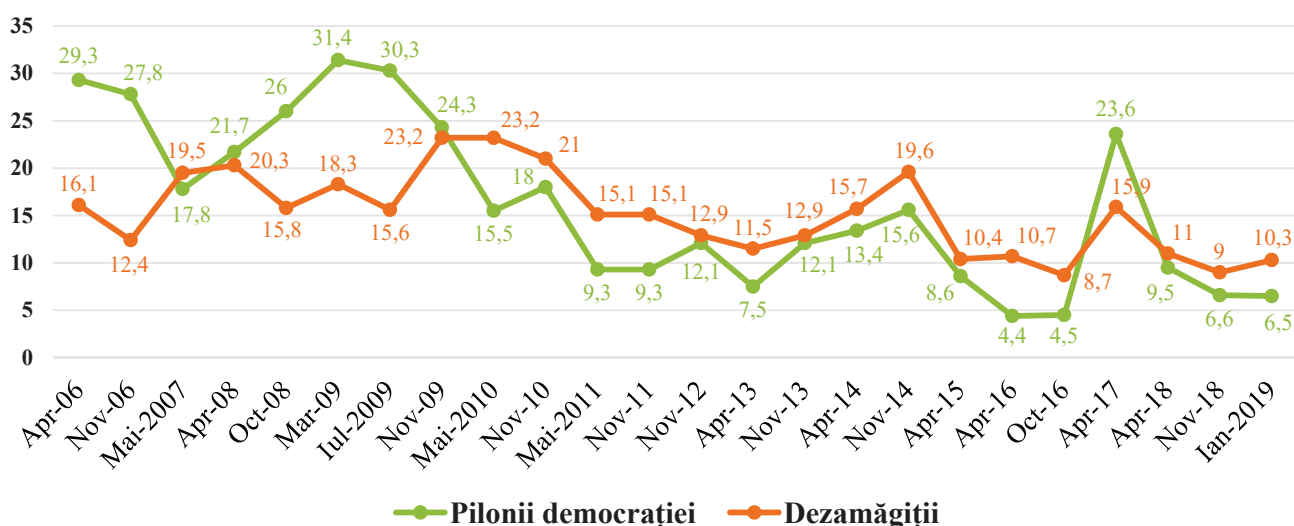

Diagrama 3. Ponderele pilonilor democrației și a celor dezamăgiți din societate

Sursa: Sondajul reprezentativ cu cetățenii la nivel național

10 Focus grup cu reprezentanții mediului de afaceri

Rezultatele sondajului atestă și o **corelație directă dintre numărul persoanelor care consideră că țara este guvernată în mod democratic** (alegerile sunt libere și corecte, iar țara este condusă de voința poporului - pilonii democrației) și **gradul de încredere a cetățenilor în autorități** (Guvern și Parlament). Astfel, atunci când Guvernul și Parlamentul se bucură de cea mai înaltă încredere din partea cetățenilor, numărul pilonilor democrației crește. Și, viceversa, în perioadele de criză, așa cum a fost criza provocată de fraudă bancară, încrederea în autoritățile statului a atins cota minimă istorică. **Oamenii au manifestat o dezamăgire totală în autorități, rata încrederii coborând la nivelul minim de 4%.**

Această neîncredere totală în autoritățile precum Guvernul și Parlamentul a redus la minim cota și numărul celor care cred că țara este guvernată democratic. Încrederea în democrația din Republica Moldova este în corelație directă cu calitatea guvernării și încrederea cetățenilor în Guvern și Parlament.

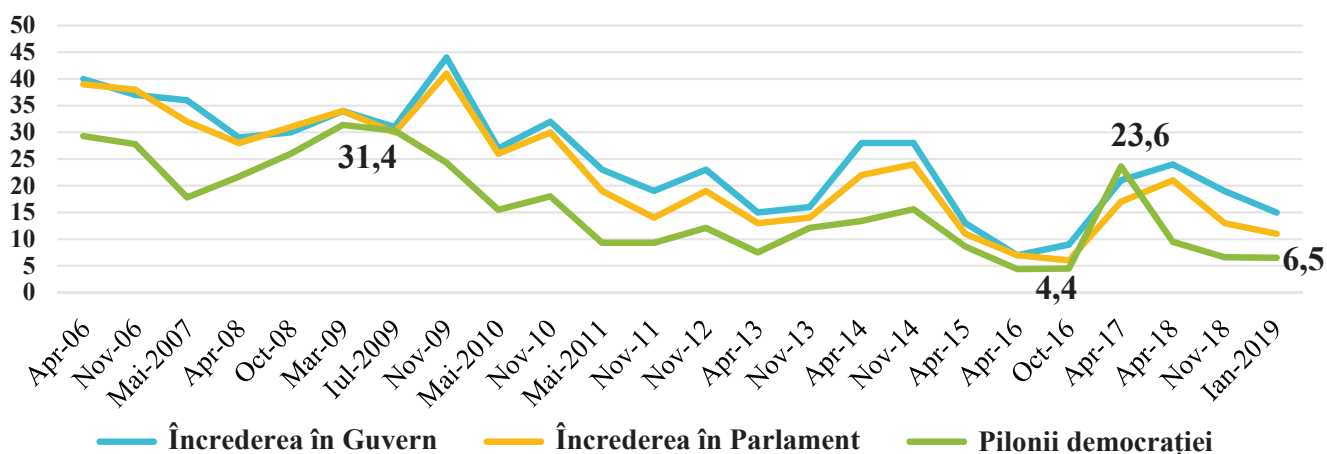

Diagrama 4. Corelația dintre pilonii democrației și încrederea populației în Guvern și Parlament

Sursa: Sondajul reprezentativ cu cetățenii la nivel național

Dacă analizăm matricea stabilității politice, constatăm că numărul cetățenilor care consideră că alegerile au fost libere și corecte, iar țara este condusă de voința poporului, este de doar 6,6% – unul dintre cele mai scăzute nivele din ultimii 15 ani. Un nivel mai redus a fost doar după fraudă bancară din 2014. Anume aceste persoane sunt considerați pilonii democrației într-o societate. Totodată, este extrem de mare numărul celor nemulțumiți, care consideră că alegerile nu sunt nici libere, nici corecte, iar țara nu este condusă după voința poporului. Ponderea nemulțumiților a atins cote maxime și se ridică la 81,5%, ceea ce indică o legitimitate slabă a guvernării. Prin urmare, indicele stabilității politice este de 65,9.

Tabelul nr.1. Cetățeni: Matricea stabilității politice

		Țara este condusă după voința poporului	
		Da	Nu
Alegerile sunt libere și corecte	Da	Pilonii democrației	Dezamăgiții
		6,6%	9,0%
	Nu	Spectatorii	Nemulțumiții
		2,9%	81,5%
Indicele stabilității politice		– 65,9	

Sursa: Sondaj la nivel național cu cetățenii

Matricea stabilității politice arată o situație mai pozitivă, dacă analizăm rezultatele sondajului cu experții/persoane publice. Astfel, numărul celor care consideră că alegerile au fost libere și corecte, iar țara este condusă de voința poporului, constituie 10,9%, comparativ cu 6,6% în cazul cetățenilor. Similar, ponderea nemulțumiților, cei care consideră că alegerile nu sunt nici libere, nici corecte, iar țara nu este condusă după voința poporului, este și în rândul experților una înaltă (60,9%), dar mai redusă comparativ cu matricea stabilității politice (cetățeni). Astfel, indicele stabilității politice constituie: - 26,1, de circa 3 ori mai înalt comparativ cu valoarea indicelui, conform percepției populației (-65,9).

Tabelul nr. 2. Experți: Matricea Stabilității Politice

		Țara este condusă după voința poporului	
		Da	Nu
Alegerile sunt libere și corecte	Da	Pilonii democrației	Dezamăgiții
		10,9%	23,9%
	Nu	Spectatorii	Nemulțumiții
		4,3%	60,9%
Indicele stabilității politice		– 26,1	

Sursa: Sondaj cu experți/persoane publice

Calitatea democrației în Republica Moldova și țările din regiune

În Republica Moldova, **majoritatea cetățenilor (67,6%) consideră că democrația din țară este determinată de calitatea vieții**. Oamenii fac o legătură directă dintre nivelul de trai și nivelul democrației din țară. Gradul de nemulțumire al cetățenilor față de instituțiile democratice este determinat și de nivelul scăzut al calității vieții.

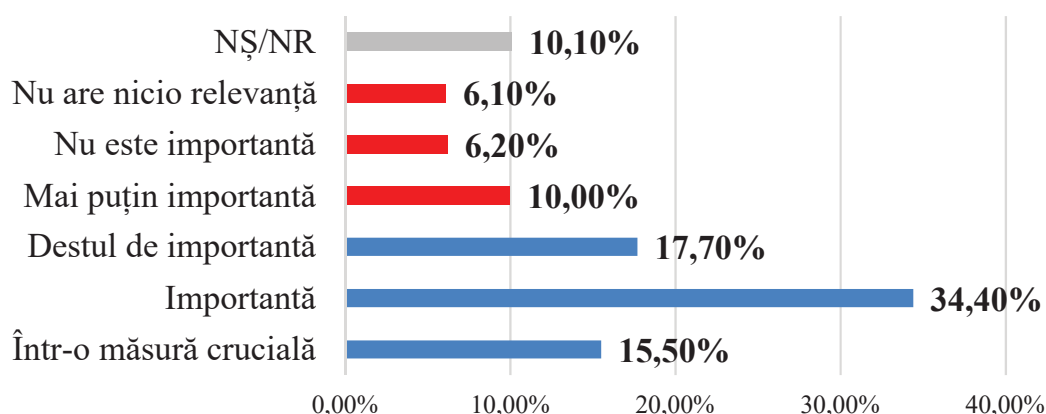

Diagrama 5. În ce măsură considerați că calitatea vieții cetățenilor influențează calitatea democrației din țară? Scor – (+0,92 p.)

Cei mai mulți dintre respondenți consideră că în Republica Moldova, calitatea democrației este extrem de proastă (22,5%), iar alți 20,6% - proastă. În același timp, 13,7% dintre cetățeni susțin că starea democrației este bună și foarte bună, iar alți 15,0% consideră că este mai degrabă bună”.

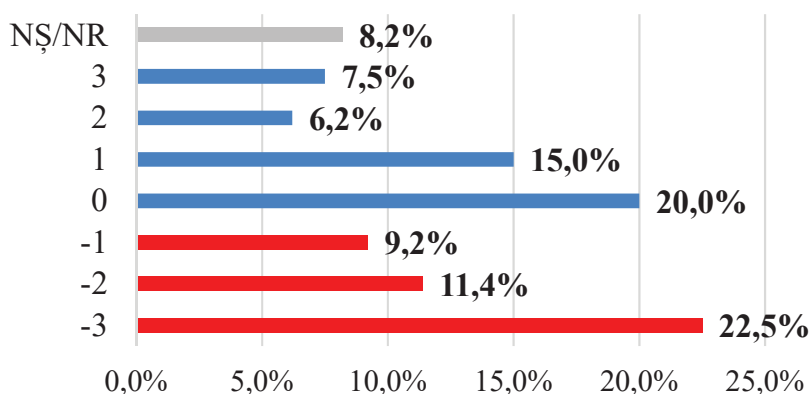

Diagrama 6. Cum apreciați calitatea democrației în Republica Moldova?

În cadrul sondajul cu cetățenii din diasporă, au fost identificați factorii care influențează calitatea democrației în Republica Moldova. Rezultatele analizei chestionarelor denotă că factori cu cel mai mare impact pozitiv asupra calității democrației sunt:

- Protejarea drepturilor omului (+1,11 p.);
- Implicarea cetățenilor în treburile publice (+1,00 p.);
- Calitatea ONG-urilor (+0,92 p.);
- Libertatea mass-mediei (+0,87 p.).

La cealaltă extremă, factorii care cel mai puțin influențează calitatea democrației în viziunea diasporei sunt: lupta împotriva corupției (+0,32 p.) și concurența politică echitabilă (+0,39 p.).

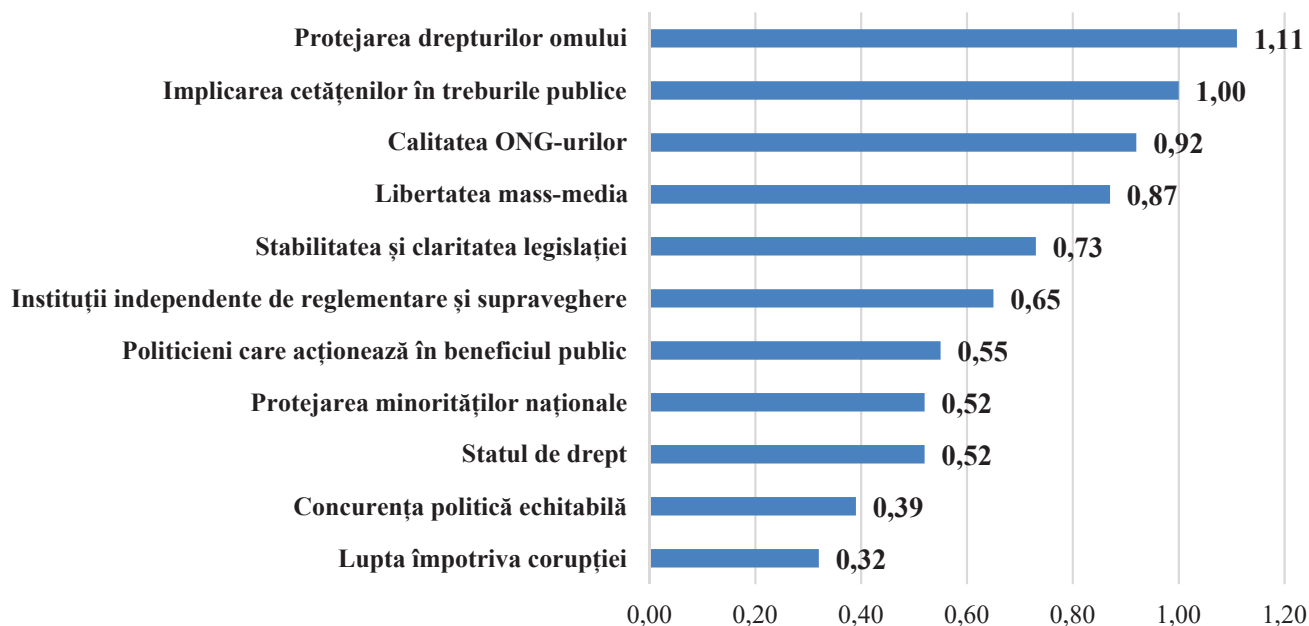

Diagrama 7. Diaspora: Care sunt factorii care influențează calitatea democrației?

De asemenea, a fost evaluată percepția populației privind starea democrației țărilor din regiune – România, Ucraina și Federația Rusă. În cazul României, o treime dintre respondenți nu au putut răspunde la această întrebare, dar dintre cei care au o opinie, ponderea celor care consideră că starea democrației în România este bună (14,3%) și foarte bună (8,6%) este de trei ori mai mare comparativ cu ponderea celor care consideră că starea democrației în România este proastă (4,2%) și foarte proastă (3,2%).

În cazul Ucrainei, ponderea celor care nu au opinie este mare (28,6%), dar mai mică decât în cazul României. Opinia cetățenilor față de starea democrației din Ucraina este asemănătoare cu cea din Republica Moldova, dar cu o mică diferență. Numărul celor extrem de nemulțumiți totuși în Moldova este mult mai mare.

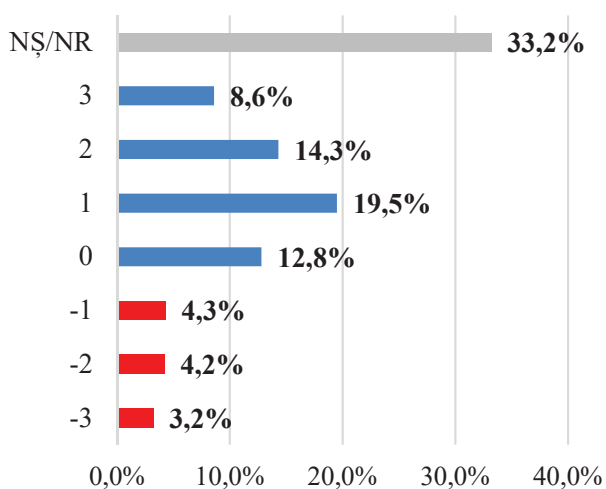

Diagrama 8. Calitatea democrației în România

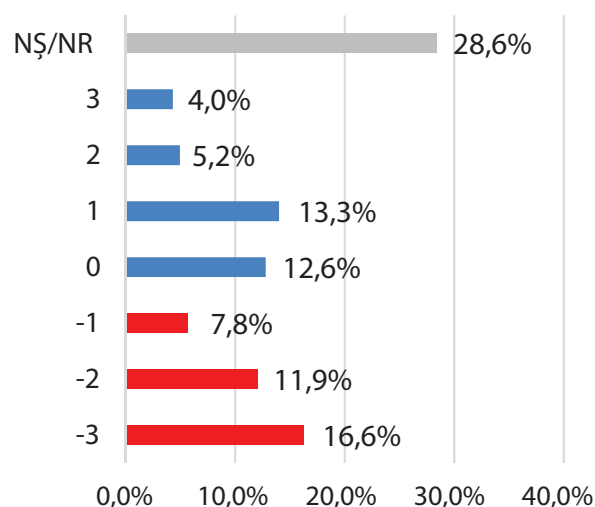

Diagrama 9. Calitatea democrației în Ucraina

Dintre țările vecine, Federația Rusă are cea mai mare pondere a opiniilor formulate, astfel 80% dintre respondenți au răspuns la întrebare, cea ce denotă faptul că cetățenii cunosc realitățile din Federația Rusă. Gradul înalt de răspunsuri poate fi explicat prin prezența mediatică puternică a Rusiei în spațiul moldovenesc, mult mai puternică decât cea a României sau Ucrainei.

Însă, cel mai surprinzător în analiza stării democrației din Rusia sunt răspunsurile cetățenilor, care se deosebesc enorm față de răspunsurile experților/persoanelor publice sau cetățenilor din diasporă. Astfel, **majoritatea cetățenilor consideră că situația democrației în Rusia este una bună și mult mai bună decât în Republica Moldova sau Ucraina.** Analiza detaliată a acestui fenomen este descrisă în secțiunea următoare din raport.

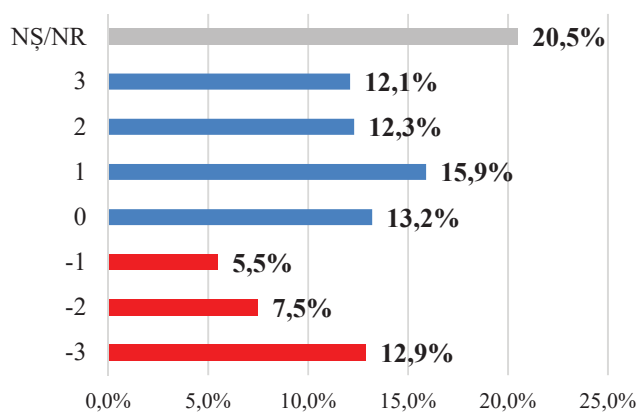

Diagrama 10. Calitatea democrației în Federația Rusă

Analiza comparativă a stării democrației în Moldova, România, Ucraina și Rusia

La întrebarea cum este văzută democrația în Republica Moldova în comparație cu țările vecine, rezultatele arată divergențe vizibile în aprecierea stării democrației dintre experți, diasporă și populație. Punctul discordiei este Federația Rusă. În timp ce experții apreciază starea democrației din Rusia ca fiind una extrem de proastă (-2,47 p.), populația consideră că lucrurile în Rusia sunt relativ bune și nivelul democrației este mult peste cel din Moldova (+0,22 p.).

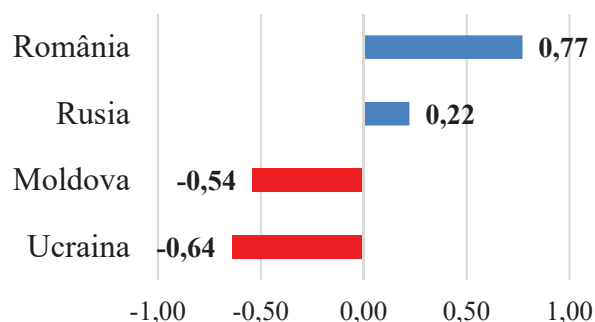
Totuși în rândul tuturor respondenților există două consensuri clare. România este unica țară din regiune care este apreciată pozitiv la capitolul democrație de către toate grupurile intervievate. Astfel populația a oferit un punctaj de +0,77 p., experții au fost ceva mai rezervați, oferind +0,66 p., iar diaspora a acordat cel mai mic calificativ (+0,28 p.).

Un alt consens este starea democrației precare din Republica Moldova, pe care toate cele trei categorii de respondenți o consideră destul de proastă. Populația are cea mai rezervată opinie față de starea democrația din Moldova (-0,54 p.). Atât diaspora, cât și experții consideră că democrația în Republica Moldova este într-o stare foarte proastă, fiind devansată doar de Rusia. La acest capitol, diaspora este chiar mai categorică (-1,66 p.) comparativ cu experții (-1,15 p.).

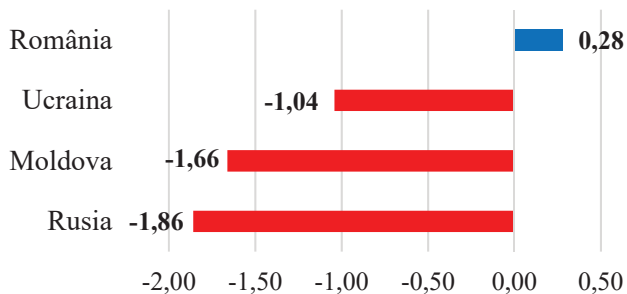
Ucraina este percepută de toți ca o țară cu o calitate slabă a democrației, comparabilă cu cea din Republica Moldova. Trebuie de menționat că populația este mai puțin categorică și percepe lucrurile mult mai pozitiv decât experții și diaspora. Per ansamblu, aprecierea oferită de populație este cu 20% mai înaltă decât cea oferită de experți. Cei mai categorici și mai nemulțumiți de starea democrației din regiune sunt cetățenii din diasporă, care au oferit cele mai mici calificative tuturor țărilor.

Și rezultatele focus grupurilor au relevat faptul că democrația din Republica Moldova se aseamănă cu cea din țările vecine. Totuși, **respondenții consideră că în Moldova este mai multă democrație comparativ cu Ucraina, dar mai puțină față de România.** În opinia celor intervievați, în Ucraina este haos, exemplificând situații tensionate din legislativ (bătăi, înjurături). România, dimpotrivă este privită ca un stat unde justiția este mai funcțională comparativ cu Republica Moldova, economia este mai dezvoltată, serviciile din educație și sănătate – mai calitative.

Opinia populației

Opinia diasporei

Opinia experților

Diagrama 11. Cum apreciați calitatea democrației în următoarele țări?

Evoluția democrației din Republica Moldova în ultimii cinci ani

Sondaj cu cetățenii

Majoritatea respondenților consideră că situația democrației în Republica Moldova a rămas neschimbată în ultimii cinci ani (28%). Dar, dintre cei care au oferit o apreciere pozitivă sau negativă, domină cei care consideră că starea democrației s-a înrăutățit (35,7%), față de (29,3%) care consideră că situația democrației s-a îmbunătățit.

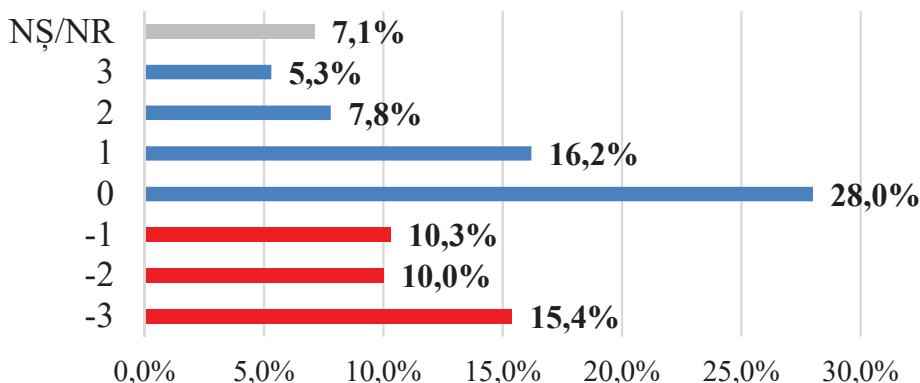

Diagrama 12. Populația: Cum a evoluat calitatea democrației în Republica Moldova în ultimii cinci ani?

Sondaj cu cetățenii din diasporă

Evenimentele din ultimii cinci ani au avut o influență negativă asupra calității democrației din Republica Moldova. **Frauda bancară este considerată a fi cea care a afectat cel mai mult democrația din Moldova.** Majoritatea respondenților au calificat aceasta cu cel mai negativ impact, scorul total fiind de (-2,7 p.)

Pe locul doi se află demisia Guvernului Maia Sandu. Chiar dacă au existat voci care au apreciat pozitiv acest eveniment, totuși marea majoritate a respondenților au considerat că acest eveniment a influențat foarte negativ calitatea democrației din țară. Scorul general este unul puternic negativ de (-1,77 p.) Rezultatele alegerilor parlamentare din 2019 sunt văzute atât pozitiv, cât și negativ. Aprecierile pozitive sunt rezervate, majoritatea respondenților au oferit cel mai mic calificativ pozitiv de (+1 p.). Totodată, este destul de mare numărul celor care au oferit o apreciere extrem de negativă. Scorul final este unul slab negativ de (-0,63 p.)

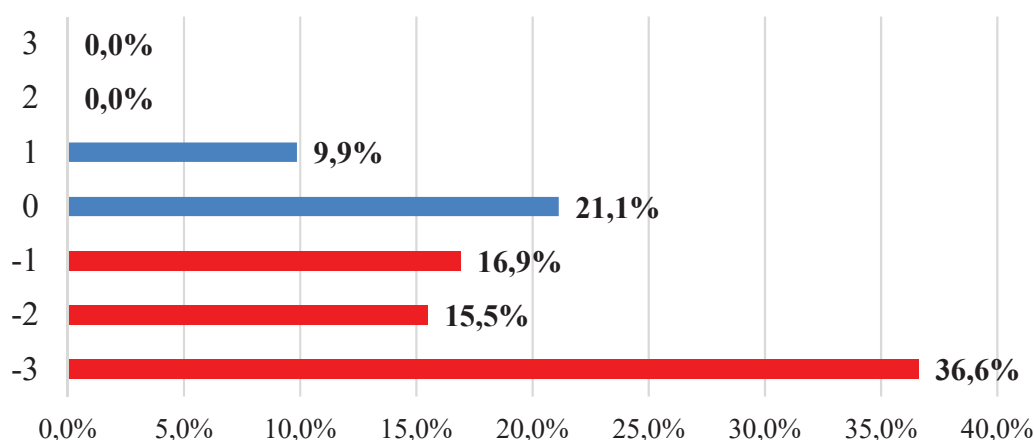

Diagrama 13. Diaspora: Cum a evoluat calitatea democrației în Republica Moldova în ultimii cinci ani?

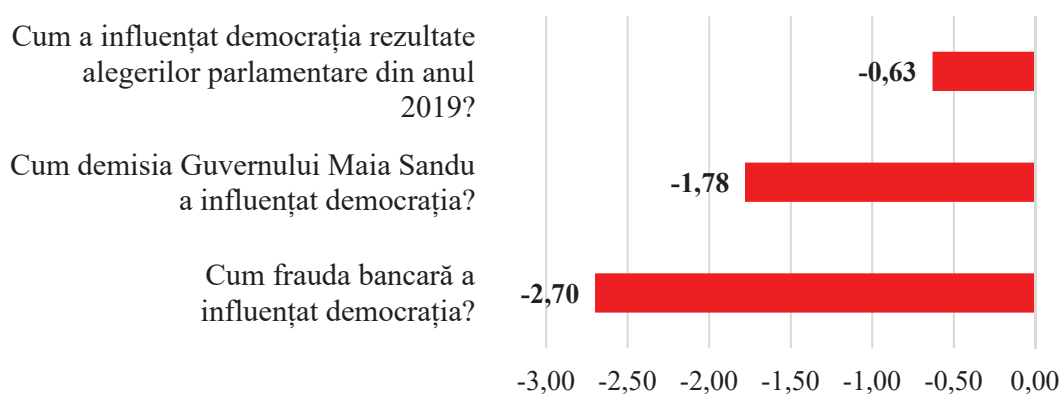

Diagrama 14. Diaspora: Cum au influențat evenimentele din ultimii cinci ani calitatea democrației din Republica Moldova?

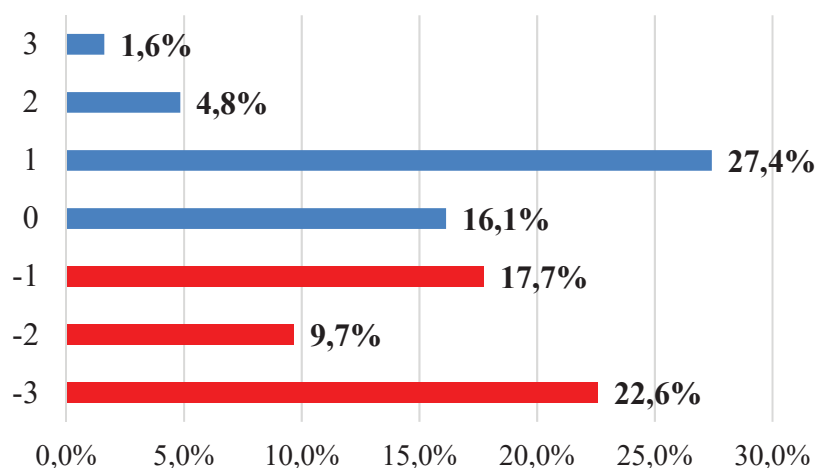

Diagrama 15. Diaspora: Cum au influențat alegerile parlamentare din anul 2019 democrația din Republica Moldova?

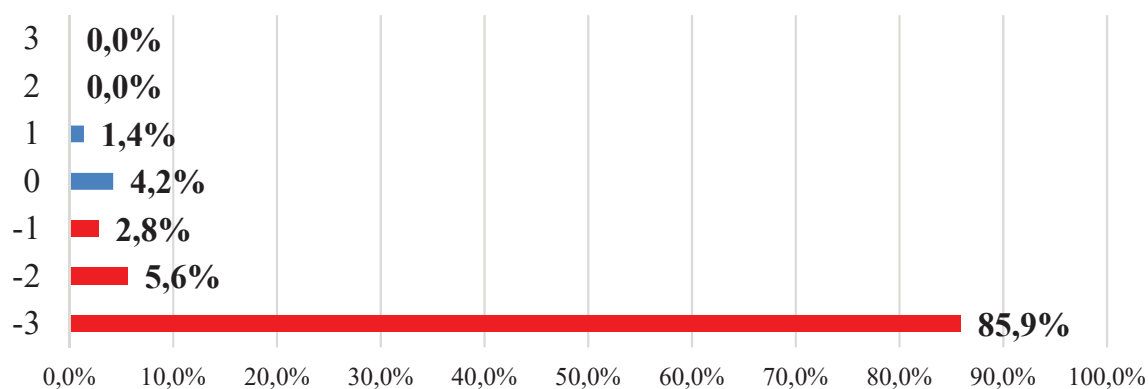

Diagrama 16. Diaspora: Cum a influențat fraudă bancară democrația din Republica Moldova?

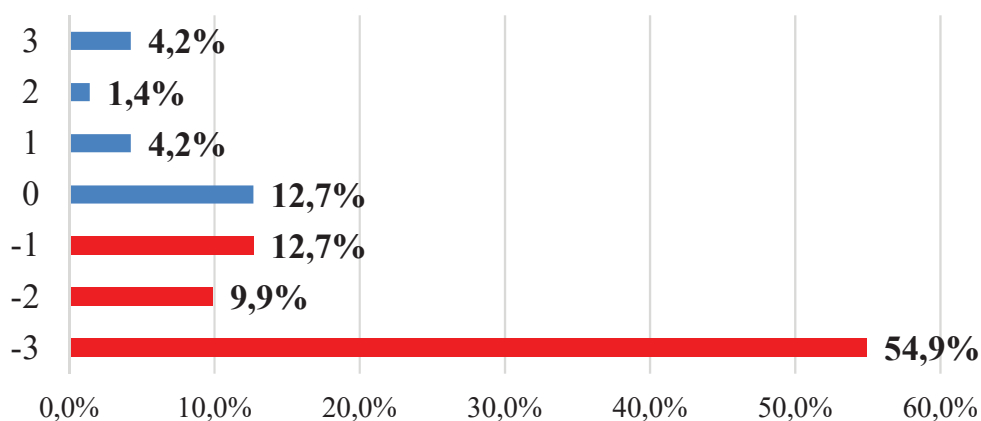

Diagrama 17. Diaspora: Cum a influențat demisia Guvernului Sandu democrația din Republica Moldova?

Rolul instituțiilor statului în promovarea democrației în Republica Moldova

În opinia cetățenilor, cele mai multe instituții ale statului au o influență în promovarea democrației în țară. Din cele nouă instituții nominalizate, doar două sunt considerate ca fiind promotori ai democrației. În privința celorlalte șapte instituții, cetățenii au o opinie negativă privind rolul lor în promovarea democrației. **Lider în promovarea democrației este considerată „societatea civilă” (+0,39 p), urmată de mass-media (+0,24 p). La polul opus se află instanțele de judecată (-0,72 p) urmate de Procuratură (-0,48 p).**

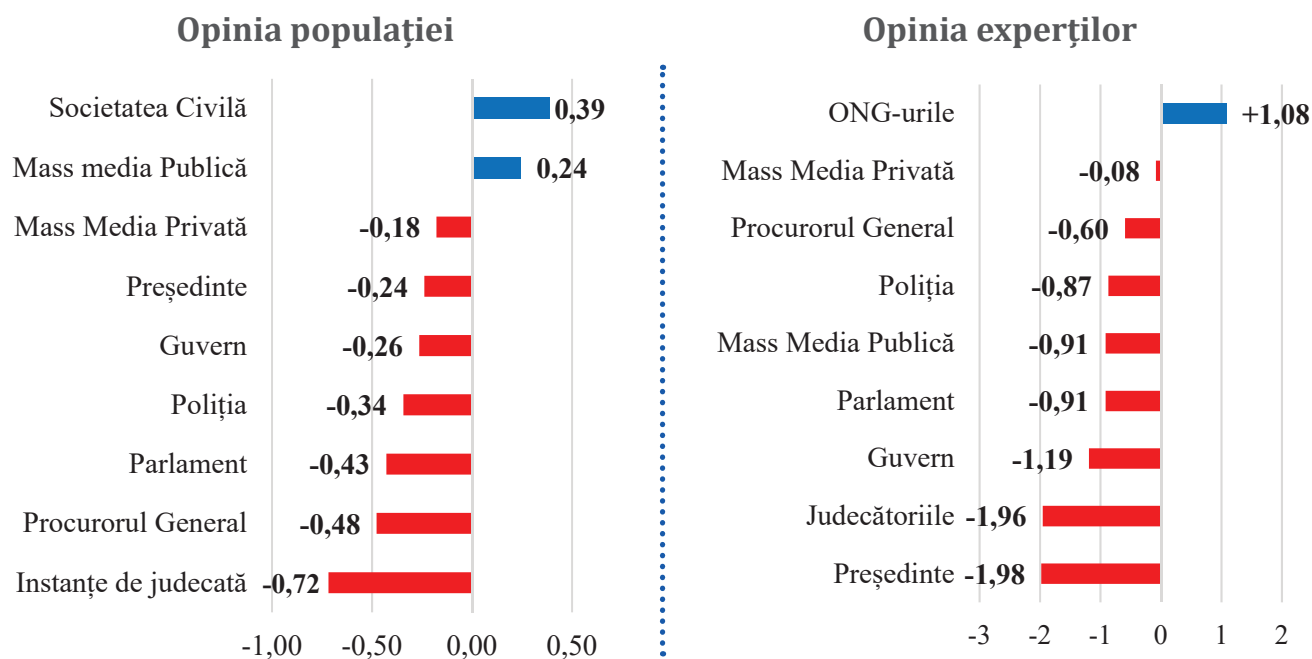

Diagrama 18. Cum evaluați contribuția următoarelor instituții la calitatea democrației?

Deși, opinia cetățenilor privind rolul Guvernului în promovarea democrației este repartizată uniform, totuși numărul celor cu opinii negative este puțin mai mare decât al celor cu opinii pozitive. Percepția este similară și în cazul instituției Parlamentului și Președintelui.

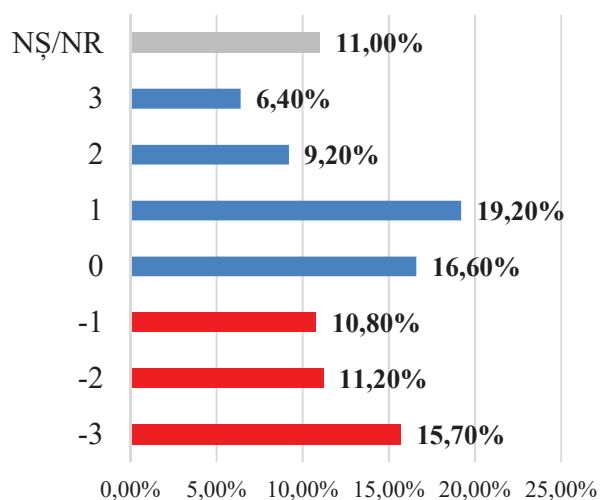

Diagrama 19. Contribuția Guvernului

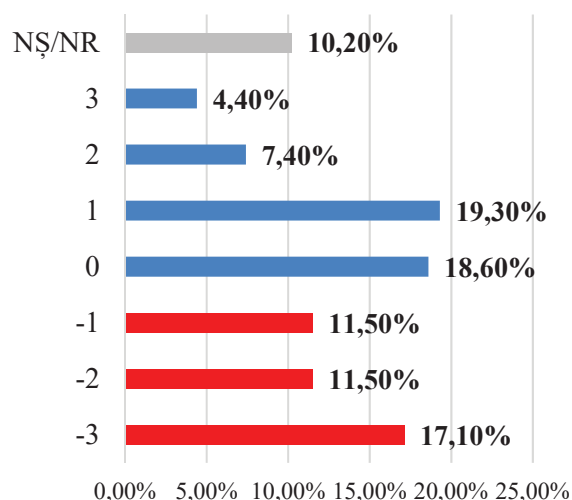

Diagrama 20. Contribuția Parlamentului

În cazul Procurorului General, cei mai mulți dintre respondenți au o poziție neutră, însă este foarte puternică poziția celor care au o opinie extrem de negativă. Anume numărul mare a celor care consideră că rolul Procurorului General este extrem de negativă în promovare democrației și a determinat scorul negativ obținut de instituție. În cazul Poliției este foarte mare numărul celor cu opinii extrem de negative (16,2%), însă, datorită faptului că și numărul celor cu opinii pozitive este destul de mare (17,1%), per ansamblu scorul Poliției nu este atât de negativ în opinia populației.

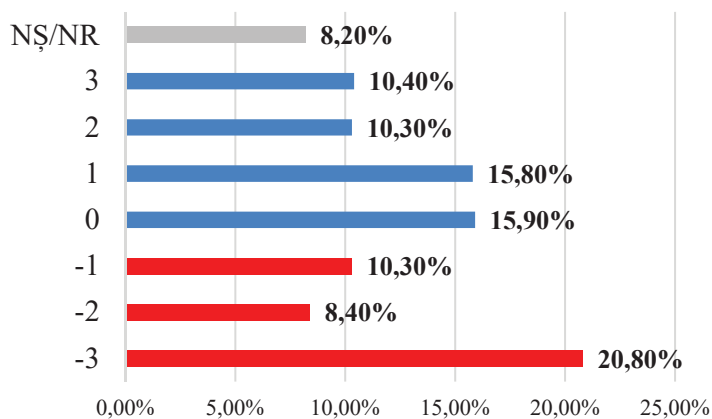

Diagrama 21. Contribuția Președintelui

Instanțele de judecată sunt instituțiile cu cel mai negativ scor din partea populației privind starea democrației din țară. Astfel, 44.5% dintre cei intervievați consideră că judecătoriile au un rol negativ în promovarea democrației - scor record în rândul instituțiilor din țară.

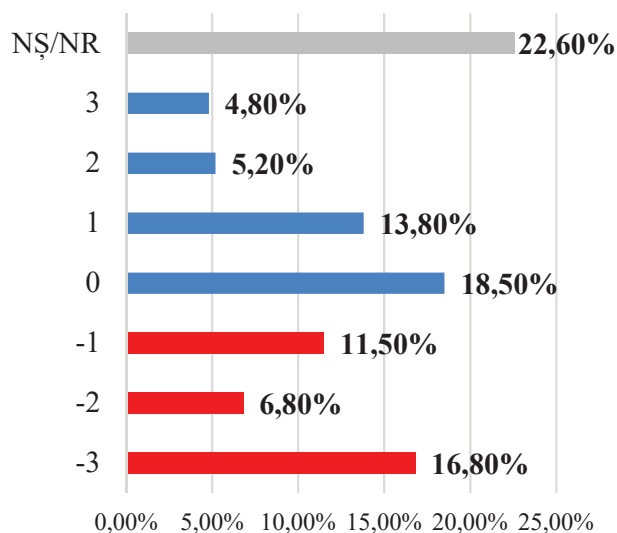

Diagrama 22. Contribuția Procurorului General

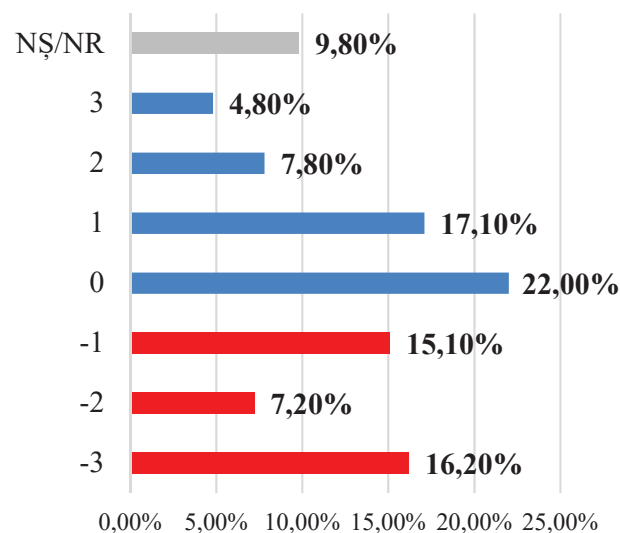

Diagrama 23. Contribuția Poliției

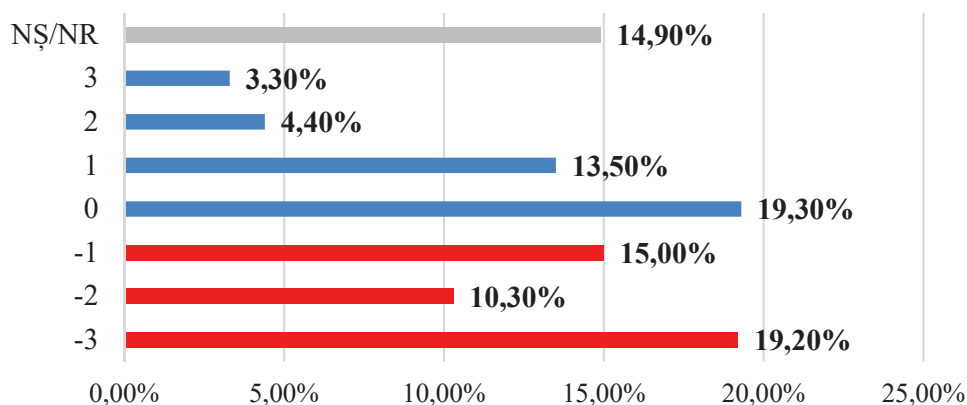

Diagrama 24. Contribuția instanțelor de judecată

Mass-media privată se bucură de o apreciere pozitivă din partea a 33,6% respondenți față de 33,3% aprecieri negative. În opinia respondenților la sondaj, mass-media privată totuși are o influență mai mult pozitivă decât negativă asupra stării democrației din țară. Pe de altă parte, în opinia cetățenilor, mass-media publică este mult mai puternică în promovarea democrației, numărul celor cu opinii pozitive fiind 41,7%, mult peste cei cu atitudini negative (24,9%).

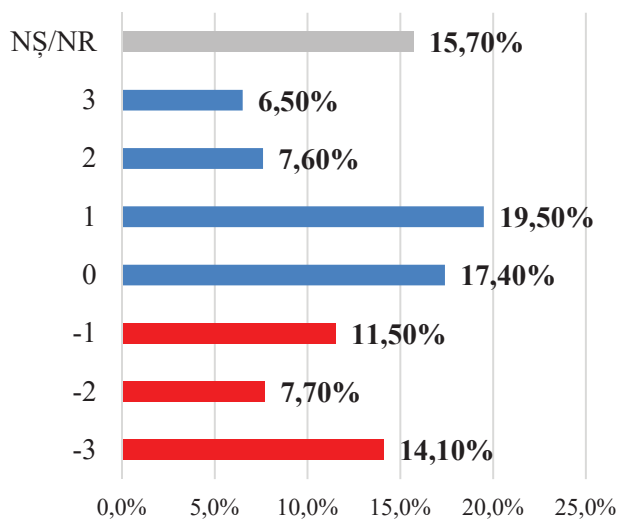

Diagrama 25. Contribuția mass-mediei private

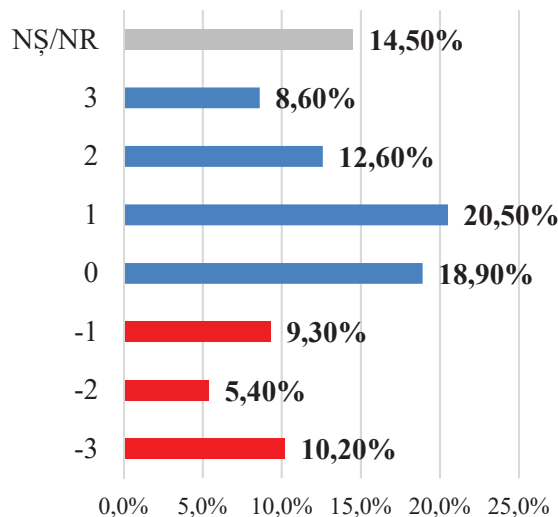

Diagrama 26. Contribuția mass-mediei publice

ONG-urile sunt considerate de respondenți ca instituțiile care contribuie cel mai mult la promovarea democrației în țară. Dar trebuie de menționat că, în cazul ONG-urilor este cea mai mare rată a celor care nu știu ce să răspundă, deci, pentru mulți cetățeni ONG-urile sunt o necunoscută. Dintre cei care au o opinie, opinia pozitivă (38%) prevalează mult față de opinia negativă (19%). ONG-urile au un număr mai mic de respondenți cu opinii pozitive comparativ cu mas-media publică, dar datorită faptului că numărul celor cu opinii negative este și el foarte mic, ONG-urile se regăsesc în top-ul instituțiilor care promovează democrația în țară.

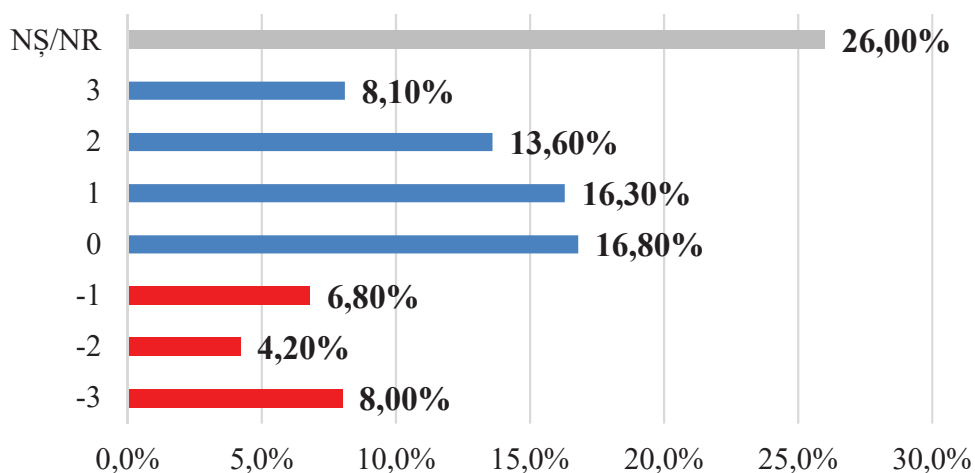

Diagrama 27. Contribuția ONG-urilor la calitatea democrației din Republica Moldova

Recomandări privind consolidarea democrației

Cetățenii care au participat la focus-grupuri au menționat că nivelul democrației în Republica Moldova se va îmbunătăți, dacă la conducerea țării vor veni oameni preocupați de nevoile populației. Alții, însă, consideră că fiecare trebuie să contribuie la îmbunătățirea democrației în țară prin îndeplinirea cu responsabilitate a activităților la locul de muncă, implicare civică atunci când sunt anumite probleme. Cei mai mulți respondenți consideră că nivelul de democrație dimpotrivă se va diminua în următorii ani pentru că lucrurile degradează, tinerii pleacă peste hotare. **Pentru a îmbunătăți calitatea democrației în Republica Moldova, în primul rând, este necesar ca politicienii să fie mai responsabili, legile să funcționeze mai bine, nivelul corupției să fie redus, oamenii să fie mai informați și mai activi.**

Diaspora consideră că factorii care ar influența (pozitiv) cel mai mult calitatea democrației pe termen lung din Republica Moldova sunt:

- Mai mulți oameni angajați cinstiți în sectorul public (+2,54 p.);
- Eliminarea sărăciei (+2,48 p.);
- Instituții de reglementare și organe de drept independente (+2,48 p.);
- Creșterea economică mai mare (+2,37 p.)

Totodată, a fost identificat un factor care ar influența profund negativ calitatea democrației în Republica Moldova: aderarea la Uniunea Vamală (-1,21 p.).

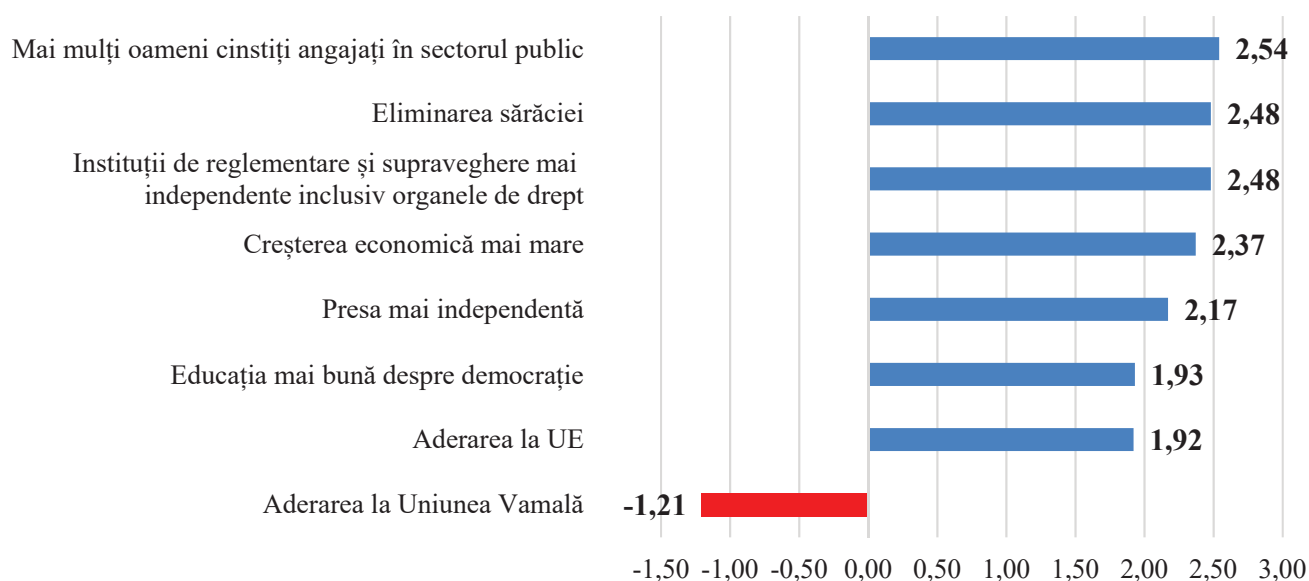

Diagrama 28. Diaspora: Care sunt factorii care ar putea influența pozitiv calitatea democrației pe termen lung din Republica Moldova

În contextul acesta și în baza percepției societății privind calitatea democrației, factorii care o influențează negativ și constatările din raport, sunt formulate o serie de propuneri pentru cei mai importanți actori.

Pentru Guvern, Parlament și alte autorități publice:

- Lupta cu flagelul corupției prin îmbunătățirea capacităților autorităților de a elabora și implementa măsuri de prevenire a corupției și spălării banilor. În paralel, este vitală activitatea organelor de drept și atragerea la răspundere a persoanelor care se fac vinovate de fraude și acte de corupție. Pentru a spori încrederea în organele de drept și denunțarea actelor de corupție, cetățenii trebuie asigurați de faptul că vor fi protejați și vor avea acces la justiție corectă și independentă.
- O reformă veritabilă a justiției care ar genera schimbări pozitive palpabile în societate. Aceasta în contextul în care sentimentului general de neîncredere față de justiție a întregii societăți, impactul asupra comunității de afaceri, și încrederea extrem de redusă în actul guvernării. Asigurarea unei justiții echitabile pentru cetățenii Republicii Moldova trebuie realizată prin asigurarea independenței și transparenței sistemului judiciar, evaluarea integrității tuturor judecătorilor, consolidarea mecanismelor de responsabilizare a judecătorilor, reforma avocaturii etc.
- Îmbunătățirea cadrului de recuperare a activelor și activității Agenției de Recuperare a Bunurilor Infractionale (ARBI) – subdiviziune din cadrul CNA, specializată pe investigații financiare paralele și identificarea bunurilor obținute pe căi ilegale.
- Sporirea transparenței și accesului la informațiile cu caracter public prin asigurarea că datele informațiile sunt publicate/prezentate într-o manieră clară, accesibilă și sunt actualizate în permanență. În același timp, este necesară consolidarea transparenței întreprinderilor de stat și municipale prin completarea Legii privind accesul la informație includerea întreprinderilor de stat și întreprinderilor municipale în calitate de furnizori de informații având obligația de a răspunde la cererile de acces la informație ale cetățenilor.
- Asigurarea unui proces de ocupare a funcțiilor publice, care are la bază principiile competiției deschise, transparenței, de meritocrației și integrității.
- Dezvoltarea și îmbunătățirea mediului de afaceri prin reducerea poverii administrative, îmbunătățirea cadrului legal și eliminarea reglementărilor inutile sau care se dublează (norme clare, comprehensive, care nu generează discreție și interpretări dublu); asigurarea unui mediu concurențial sănătos și sancționarea celor care nu respectă principiile legale ale concurenței loiale; transparențizarea și asigurarea participării active a business-ului și asociațiilor în procesul decizional la toate nivelele (Guvern, Parlament).

Pentru politicieni și partide politice:

- Evitarea mesajelor populiste, care sunt văzute ca fiind mesaje ale liderilor cu tendințe autoritare, nedemocrați. Populismul este asociat cu lipsa de democrație și sărăcie. Populismul uneori poate fi un anumit segment marginal de electorat, dar subminează valorile democratice din societate.
- Partidele politice trebuie să se concentreze pe mesajele lor. Cele mai multe partide sunt văzute ca factor de influență negativă asupra calității democrației din țară. Există o corelație perfectă între încrederea cetățenilor în autoritățile statului și valorile democratice din societate. Calitatea presta-

ției partidelor determină creșterea încrederii cetățenilor în valorile democratice, care la rândul lor contribuie la consolidarea unui stat democratic și prosper.

- Asigurarea transparenței și publicarea informațiilor privind sursele de finanțare și utilizarea acestora.
- Respectarea libertății presei și oferirea interviurilor, răspunsurilor la întrebările oricărui jurnalist, indiferent de instituția media pe care o reprezintă.

Pentru ONG-uri:

- Concentrarea în activitatea lor pe promovarea valorilor democratice din țară. Imaginea pozitivă a ONG-urilor nu trebuie utilizată în promovarea agendei pro-democrație din societate.
- Contribuția prin acțiuni și mesaje clare la combaterea tendințelor populiste ale liderilor politici, care sunt din punct de vedere al cetățenilor, cel mai mare pericol pentru democrație.
- Monitorizarea activă și permanentă a transparenței, eficienței și integrității instituțiilor publice de la toate nivelele (Curtea de Conturi, Agenția Achiziții Publice, ANSC, CNA, ANI, Consiliul Concurenței, ANRE, ministerele, autoritățile publice locale etc.)
- Solicitarea transparenței și contribuția la creșterea transparenței prin activități de monitorizare a modului în care sunt utilizați banii publici (bugetele publice, bugetele locale, raionale, achizițiile publice, proiectele de infrastructură implementate de autorități etc.)
- Monitorizarea și evaluarea transparenței, accesibilității și eficienței serviciilor publice la toate nivelele și publicarea acestor rezultate și indicatori prin care cetățenii să fie informați despre diferențele de tarife, de calitate și alți indicatori care ar demonstra necesitatea ajustării unor tarife și corelarea calității și accesibilității unui serviciu cu tariful pe care cetățeanul îl achită.
- Implicarea activă în procesul decizional la toate nivelele prin propuneri, expertiză și suport pentru îmbunătățirea legislației, a mediului de afaceri, integritatea și buna guvernare în sectorul public; consolidarea bugetelor publice în paralel cu promovarea bunelor practici naționale (nivel central, local), cât și internaționale (din diferite state).

Pentru comunitatea de afaceri:

- Un mediu de afaceri favorabil este strict determinat de calitatea guvernării. O guvernare responsabilă și eficientă este indispensabilă de un stat de drept cu principii și valori democratice în acțiune. Susțineți ideile și lideri pro-democrație, care sunt elementul - cheie al unui climat de afaceri favorabile.
- Asocierea întreprinderilor din diverse sectoare de activitate, pentru a promova intens și activ îmbunătățirea mediului de afaceri, democrația și schimbările necesare în acest sens (legislative, economice, fiscale, sociale etc.).
- Asigurarea unor salarii motivante și decente pentru angajați. Sărăcia este dușmanul democrației și a oamenilor de afaceri prin faptul că aceasta duce la degradarea valorilor democratice și a mediului de afaceri. Într-o societate în care fenomenul sărăciei este foarte prezent, angajații manifestă o apatie socială, sunt descurajați să se implice în treburile publice. Astfel, este devalorizat statul de drept bazat pe principii democratice. Într-un stat lipsit de valori democratice, este un stat anti-business. Bunăstarea angajatorilor/afacerilor este direct determinată de bunăstarea angajaților, care nu sunt altcineva decât votanții și susținătorii valorilor democratice.

- Excluderea (acolo unde este prezentă) fenomenului „salariilor în plic”, care alimentează corupția, descurajează angajații să fie promotori ai integrității și valorilor democratice. În plus, fenomenul salariilor în plic are și alte consecințe negative care se produc în lanț, printre care erodarea sistemului social; generarea inechităților sociale, acumulări insuficiente în bugetul național, bugetul asigurărilor sociale și medicale etc.

Pentru mass-media:

- Informarea cetățenilor cu utilizarea datelor veridice, verificate și depline. Jurnalistul, în exercitarea profesiei sale, trebuie să fie liber și independent, scopul principal fiind servirea interesului public, fără a admite sub nicio formă activități de propagandă politică sau de agitație electorală.
- Abordarea corectă și echidistantă față de partide și politicieni, în selectarea oponenților în cadrul dezbaterilor electorale.
- Focusarea pe activități de conștientizare a publicului cu privire la funcționarea și rolul democrației într-o societate, efectele negative și impactul unei democrații deficitare asupra calității vieții fiecărui cetățean și stării economice per ansamblu.
- Consolidarea jurnalismului de investigație în scopul abordării, înțelegerii în profunzime și devoalarea unor probleme sistemice complexe (sociale, politice, economice), dezvăluind acte de corupție, fraude, abuzuri și nedreptăți în funcționarea societății.

Pentru cetățeni:

- Implicarea activă în treburile publice, în procesul decizional; solicitarea respectării dreptului de acces la informație. Or, bunăstarea țării și a fiecărui cetățean este strict determinată de calitatea democrației din țara. Protejarea elementelor fundamentale ale unui stat cu o calitate înaltă a democrației este garanția bunăstării fiecărui cetățean.
- Evitarea „capcanelor” liderilor populiști și demagogi, care au înclinații de subminare a democrației care, în consecință va deteriora calitatea vieții și bunăstarea fiecărui cetățean.

Anexe

Anexa nr. 1. Reprezentarea forțelor politice, partide și blocuri în Parlamentul Republicii Moldova

	27.02.1994	22.03.1998	25.02.2001	6.03.2005	5.04.2009	29.07.2009	28.11.2010	30.11.2014	24.02.2019
1. Partide și blocuri care au acces în Parlament									
Partidul Democrat Agrar din Moldova	56								
Blocul electoral „Partidul Socialist și Mișcarea Unitate-Единство” (BePSMUE)	28								
Blocul electoral „Blocul Țăranilor și Intelectualilor” (BȚI)	11								
Blocul electoral „Alianța Frontului Popular Creștin Democrat” (BeAFPCD)	9								
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova		40	71	56	60	48	42	21	
Blocul electoral „Convenția Democrată din Moldova” (BeCDM)		26							
Blocul electoral „Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă” (BepMDP)		24							
Partidul Forțelor Democratice		11							
Blocul electoral „Alianța Braghiș” (BeAB)			19						
Partidul Popular Creștin Democrat	BeAFPCD	BeCDM	11	11					
Blocul electoral „Moldova Democrată” (BMD)				34					
Partidul Liberal Democrat din Moldova					15	18	32	23	
Partidul Liberal		BeCDM			15	15	12	13	
Alianța „Moldova Noastră”			BeAB	BMD	11	7			
Partidul Democrat din Moldova		BepMDP		BMD		13	15	19	30
Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	BePSMUE		BeAB					25	35

Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS”									26
Partidul Șor									7
Candidați Independenți									3
2. Partide care au acces în Parlament în cadrul unor blocuri electorale									
Mișcarea Voluntarilor din Republica Moldova	BeAFPCD								
Organizația Tineretului Creștin-Democrat	BeAFPCD								
Congresul Intelectualității din Republica Moldova (PFD)	BȚI								
Alianța Țăranilor Liberi (PNȚCDM)	BȚI								
Liga Democrat-Creștină a Femeilor din Moldova	BȚI								
Partidul Democrat-Creștin din Moldova	BȚI								
Partidul Național Liberal	BȚI								
Mișcarea pentru Egalitate în Drepturi „Unitate-Единство”	BePSMUE								
Partidul Ecologist „Alianța Verde” din Moldova (astăzi PVE)		BeCDM							
Liga Democrat-Creștină a Femeilor din Moldova		BeCDM							
Partidul Țărănesc Creștin Democrat din Moldova (astăzi PN)		BeCDM							
Partidul Civic din Moldova		BepMDP							
Mișcarea „Forța Nouă”		BepMDP	BeAB						
Partidul Democrat-Popular din Moldova		BepMDP							
Mișcarea Profesioniștilor „Speranța-Надежда”			BeAB						
Uniunea Muncii (astăzi FSM)			BeAB						
Uniunea Centristă din Moldova			BeAB						
Partidul Social-Liberal				BMD					
Partidul Acțiune și Solidaritate									ACUM
Partidul Platforma Demnitate și Adevăr									ACUM

Anexa nr. 2. Structura eşantionului sondajului național cu cetățenii

		Număr	%
TOTAL:		1384	100.0%
Genul respondentului:	Masculin	633	45.2%
	Feminin	751	54.8%
Vârsta respondentului:	18-29 ani	168	16.9%
	30-44 ani	327	30.8%
	45-59 ani	323	23.9%
	60 + ani	566	28.4%
Nivelul de educație:	Medii incomplete	241	19.6%
	Medii	542	41.4%
	Medii profesionale	265	17.2%
	Superioare	336	21.7%
Situația ocupațională :	Economic activ	482	38.7%
	Economic inactiv	902	61.3%
Nivelul socio-economic:	Nivel scăzut	775	54.6%
	Nivel mediu	452	34.2%
	Nivel înalt	144	11.2%
Mediu de reședință:	Urban	731	42.9%
	Rural	653	57.1%

Anexa nr. 3. Structura focus-grupurilor cu cetățenii

Nr.	Categoria respondenți	Număr participanți	Sex	Mediu	Localitatea
1.	21-73 ani, regiunea Sud	10	5 bărbați 5 femei	6 rural 4 urban	Cahul
2.	19-65 ani, regiunea Nord	11	6 bărbați 5 femei	4 rural 7 urban	Bălți
3.	23-50 ani, regiunea Centru	7	3 bărbați 4 femei	2 rural 5 urban	Chișinău
TOTAL		28			

